

Nr 202.

Godkänd av första kammaren den 6 juni 1916.

Godkänd av andra kammaren den 6 juni 1916.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över viss egendom vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

(Lagutskottets utlåtande nr 45.)

Till Konungen.

Genom en den 4 april 1916 dagtecknad proposition, nr 138, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om förfogande över viss egendom vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Det i förevarande proposition avgvina lagförslag skiljer sig i flera viktiga hänseenden från den nästan likbenämnda lagen den 3 juni 1915, vars giltighetstid utlöpte den 30 april innevarande år. Sistnämnda lags stadganden avsågo förfoganden såväl genom fastställande av maximipris som genom expropriation. I den lagstiftning, vartill förslag blivit innevarande riksdag förelagda, äro dessa båda ämnen avhandlade i skilda lagar, av vilka den, som angår maximiprissättning, redan blivit med vissa jämkningar av riksdagen antagen. Förevarande förslag åter stadgar befogenhet för Kungl. Maj:t att under av krig föranledda utomordentliga förhållanden förordna, att viss egendom skall till kronan avstås eller eljest ställas till dess förfogande, och motsvarar såtillvida bestämmelserna i 3 § och 4 § andra stycket i lagen den 3 juni 1915. De nu föreslagna stadgan-

dena hava emellertid en avsevärt större räckvidd än de nyssnämnda, och detta såväl i fråga om expropriationssyfte som beträffande föremålen för expropriationen. Medan 1915 års lags hithörande bestämmelser huvudsakligen tjänade såsom en komplettering till lagbuden om maximipris, avsedda att öka dessas effektivitet, och sålunda syftade till att i den konsumerande allmänhetens intresse reglera tillgången på vissa viktiga livsförnödenheter, syftar den nu föreslagna lagen vida längre, nämligen till att möjliggöra en reglering av oväsentliga delar av vårt ekonomiska liv, i den mån så kan finnas nödigt. Icke blott konsumtionsvaror, utan varor av allehanda slag kunna bli föremål för expropriation. Och i fråga om produktionsmedel, såsom industriella anläggningar av alla slag med rudimaterier, maskiner och tillbehör ävensom transportanläggningar, fartyg och varuhus m. m., kan förordnande meddelas, vare sig om deras avstående tillsvidare till kronans bruk eller om deras användning i innehavarens fortfarande besittning till det ändamål och i enlighet med de anvisningar, offentlig myndighet meddelar; i båda fallen med skyldighet för innehavaren att själv ombesörja eller tåla deras apterande för sitt nya ändamål.

De syften, som med ifrågavarande åtgärder kunna fullföljas, karakteriseras i lagförslaget sålunda, att den i anspråk tagna egendomen är erforderlig för krigsbruk eller eljest av betydelse för det allmänna, och äro alltså av vidsträckt art. I fråga om egendom för krigsbruk är att erinra, att vid sidan av den förfoganderätt, som här stadgas, givetvis kvarstår den rekvisitionsrätt, som tillkommer militär myndighet under de förhållanden, vilka omförmålas i lagen den 24 maj 1895 om rekvisition för krigsmaktens behov. I nämnda lag har emellertid som bekant genom kungl. proposition nr 153 föreslagits ändringar, innefattande betydande utvidgningar i fråga om föremålen för rekvisitionsrätt.

Den föreslagna lagstiftningen ingår såsom ett betydelsefullt led i arbetet på utvecklande av vår s. k. ekonomiska krigsberedskap, och till grund för densamma ligger ett av krigsmaterielkommissionen och krigsberedskapskommissionen gemensamt utarbetat utkast. Det förslag, som på grundval av detta utkast utarbetades inom justitiedepartementet och förelades lagrådet till granskning, avsåg en lagstiftning av permanent natur. Inom lagrådet hava emellertid mot förslaget framställts åtskilliga anmärkningar, under hänvisning till vilka hemställdes, att lagen endast måtte erhålla temporär giltighet. Vid en blivande definitiv lagstiftning kunde då bli tillfälle att närmare överväga vissa frågor om lagarbetets lämpliga läggning och en omsorgsfullare teknisk genomarbetning åga rum. Det har sålunda inom lagrådet uttalats tvivel om lämpligheten,

vare sig av att fördela lagstiftningen om maximipris och om expropriation av varor för den civila befolkningens behov på skilda lagar, eller att å andra sidan sammanföra stadganden av sistnämnda art med bestämmelser om förfogande för krigsbruk, vilka senare syntes snarare böra ställas i samband med rekvisitionslagen. Vidare har framhållits önskvärdheten av att i rättssäkerhetens intresse de ändamål, för vilka expropriation må ägas rum, bleve närmare angivna, liksom ock att en reglering i lag skedde av vissa svårösta civilrättsliga spörsmål, som uppkomma som följd av att egendom i den ordning, här föreslås, avstås eller ställes till förfogande för kronans bruk.

Utan att föredragande departementschefen funnit sig böra erkänna befogenheten av de anmärkningar, som sålunda framställts, har emellertid i anledning av desamma i det riksdagen förelagda förslaget lagens giltighetstid begränsats till den 30 april 1917.

I betraktande av denna den föreslagna lagens provisoriska karaktär och med hänsyn till knappheten av den tid, som stått riksdagen till buds, har förslaget från riksdagens sida i fråga om dess tekniska läggning och utformning icke blivit föremål för den ingående granskning, som eljest varit önskvärd. Utan att riksdagen sålunda ansett sig böra uttala någon bestämd mening i de ovan omförmälda, av lagrådet berörda frågorna, vill riksdagen emellertid framhålla vikten av att desamma underkastas sorgfällig förnyad prövning, innan en eventuell, för framtiden avsedd lagstiftning i ämnet företages. Det trängande omedelbara behovet av tillfällig lagstiftning är uppenbart, och finner sig riksdagen böra i huvudsak bifalla det föreliggande förslaget.

Vid granskning av de särskilda stadgandena har riksdagen föranlåtits till vissa här nedan angivna anmärkningar.

2 §.

Till förekommande av en alltför snäv tolkning av uttrycket »honom eller hans hushåll» i denna paragraf har riksdagen beslutat en något jämkad lydelse.

3 §.

I första stycket har en redaktionell jämkning av riksdagen företagits.

I andra stycket har gjorts samma jämkning av lydelsen som i 2 §. Vidare har riksdagen ansett ersättning för varas vård under beslagstiden böra utgå, även om kostnaden ej kan visas hava uppkommit på grund av

beslaget, varjämte ersättning uttryckligen tillerkänts jämväl för nödig kostnad för uppläggning av varan och för dess förvarande under beslagstiden.

4 §.

I denna paragraf hava vissa mindre ändringar företagits av väsentligen redaktionell art.

Slutbestämmelserna.

I dessa bestämmelser har gjorts ett tillägg, avseende att i ersättningshänseende reglera det fall, att vid den tid, då lagen upphör att gälla, ersättning för beslagtagen, men sedermera icke exproprierad vara ännu ej utgått.

Under åberopande av vad sålunda blivit anfört får riksdagen tillkännagiva, att riksdagen, som icke kunnat i oförändrat skick antaga det i propositionen innefattade lagförslag, för sin del antagit följande

Lag

om förfogande över viss egendom vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äge Konungen, på sätt i denna lag stadgas, påfordra, att egendom till kronan avstås eller eljest ställes till dess förfogande.

2 §.

Finnes med hänsyn till förhållanden, varom i 1 § förmäles, att genom fri föryttring eller förbrukning av vara, som är för krigsbruk erforderlig eller eljest av betydelse för det allmänna, eller ock genom undanhållande

av sådan vara från förbrukning svårighet kan uppstå att tillgodose allmänt behov, vare innehavare av varan, om den uppenbarligen ej är för honom eller *den, som av honom njuter kost eller stat*, oundgängligen behöflig, pliktig att, där Konungen så förordnar, mot ersättning avstå varan till kronan.

3 §.

Uppkommer fråga om förordnande, som i 2 § sägs, att vara skall avstås till kronan, äge Konungen låta beslagtaga varan. Har ej inom trettio dagar från beslagtagandet Konungen förordnat om varans avstående, äge innehavaren av varan hos Konungens vederbörande befallningshavande göra framställning om beslagets hävande. Där ej Konungen inom fjorton dagar efter det sådan framställning skett meddelar förordnande, som nyss är sagt, skall, ändå att Konungen icke förordnat om beslagets hävande, detsamma upphöra att gälla.

Innehavare av vara, som tagits i beslag, må under beslagstiden ej förfoga över varan annorledes än till bruk för sig och *den som av honom njuter kost eller stat* och är pliktig under samma tid taga vård om varan. Ersättning skall lämnas för *nödig kostnad för varans uppläggning, förvaring och vård under beslagstiden. Häves beslaget eller upphör det eljest att gälla, skall ersättning lämnas för skada, som till följd av beslaget kan hava uppkommit å varan. Förordnar Konungen om varans avstående, skall ersättning enligt 2 § utgå med samma belopp som om förordnandet meddelats vid tiden för beslagtagandet.*

4 §.

Finnes med hänsyn till förhållanden, varom i 1 § förmäles, erforderligt, att anläggning eller annan egendom, som är avsedd eller kan användas för tillverkning, beredning, reparation eller tillhandahållande av vara eller transportmedel eller ock för transport, tages i anspråk för tillgodoseende av allmänt behov, vare egendomens innehavare pliktig att, där Konungen så förordnar, mot ersättning såväl ställa egendomen med tillhörande inredning och utrustning till kronans förfogande eller med densamma utföra arbete för kronans räkning som *ock tåla eller vidtaga den förändring eller förflyttning med avseende å egendomens inredning eller utrustning, som påkallas. Vad nu sagts gälle ock i fråga om byggnad, som erfordras till bostad för arbetare och annan driftspersonal, ävensom om mark eller byggnad för upplag.*

5 §.

Ersättning, som i denna lag avses, skall utgå efter de grunder, varom i gällande lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov förmåles, och skall angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

6 §.

Har Konungen förklarat sådana förhållanden, som i 1 § avses, vara för handen, skall det åligga en var att, vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt, lämna upplysning angående sitt innehav av vara, varom i 2 § förmåles, så ock om dennas myckenhet.

Där någon vid sådan förfrågan vägrar att lämna upplysning eller söker vilseleda beträffande sitt innehav av vara, som nyss sagts, eller dennas myckenhet, äge Konungens befallningshavande låta verkställa undersökning av salubod, magasin, kontor eller annan lägenhet, som av honom innehaves, så ock därvid taga del av hans handelsböcker och andra dylika handlingar.

Den, som verkställer sådan undersökning, må icke av vad vid densamma inhämtas yppa annat än som är erforderligt för vinnande av upplysning, som undersökningen avser.

7 §.

Har förordnande jämlikt 2 eller 4 § meddelats eller beslag enligt 3 § ägt rum, skall den, som med vetskap om förordnandet eller beslaget olovligen förfogar över, skadar eller förstör vara eller annan egendom eller underlåter att om vara taga vård, då sådant åligger honom, dömas till fängelse eller böter från och med etthundra till och med tiotusen kronor. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till straffarbete i högst två år dömas. Lag samma vare, där någon vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller kronobetjänt vägrar att lämna upplysning, varom i 6 § förmåles, eller vid sådan förfrågan eller vid undersökning, som i nämnda § sägs, söker vilseleda beträffande sitt innehav av vara, som i 2 § avses, eller dennas myckenhet.

Ådömda böter tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

8 §.

Genom denna lag göres ej inskränkning i den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet.

9 §.

Konungen äge meddela de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpning av denna lag eller ifråga om användande för det avsedda behovet av vad enligt lagen tagits i anspråk av kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 april 1917. Förordnande eller beslag, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej gälla längre än till och med sistnämnda dag. Har samma dag vara, om vars avstående jämlikt 2 § förordnats, ännu icke blivit av kronan inlöst, eller ersättning, som i 3 eller 4 § omförmäles, ännu icke blivit i stadgad ordning gulden, skola stadgandena i 5 § fortfarande äga tillämpning i fråga om ersättningens bestämmande samt sätt och tid för ersättningens erläggande. I fråga om sådan under lagens giltighetstid begången förseelse, som i 7 § sägs, skall vad där är stadgat fortfarande gälla.

Stockholm den 6 juni 1916.

Med undersätlig vörndnad.